

YU ISSN 0027-8084

UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXVIII/1—2

БЕОГРАД

1988.

Митар Пешикан

ЈОШ О ПРИЛАГОЂАВАЊУ ИМЕНА ИЗ ЕНГЛЕСКОГ И ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА

Како је наговијештено на крају „Прилога допуњавању и осавремењавању наше правописне норме (III)“, састављачи намјеравају да обједине и понечим допуне сва три објављена дијела елаборације и да их објаве као посебну свеску, коју је спремна да изда Матица српска. Као допуне се планирају прилози обради транскрипције имена из још неколико језика, поред оних који су обрађени у Прилозима I (албански, кинески, португалски, румунски). Међу тим додатним обрадама планирају се и енглески и талијански језик, које у свом раду обрађује и Игор Гостл (в. претходни чланак). Иако је нацрт обраде за Прилоге засад прелиминарног карактера, објављујемо из њега неке изводе, како би читаоци Нашег језика имали потпунији увид у проблематику коју покреће Гостл.

Имена из енглеског језика

Имена из енглеског језика употребљавају се код нас у изузетно високој учесталости. Поред књига, свакодневно се с њима срећемо у свим листовима и на ТВ екранима, али је њихова транскрипција остала углавном ненормирана. Прав. 1960 даје нешто потпунија упутства о преношењу енглеског консонантизма, гдје су битне и оправдане одредбе да се TH преноси као т (било да означава енгл. безвучни или звучни међузубни сугласник) и да се крајње S преноси као с а не као з; из примјера се види да се и енгл. R редовно преноси, без обзира на изговор: Баркер (BARKER), Берд (BYRD), Честертон (CHESTERTON) итд. — За вокализам су у Прав. 1960 дата само парцијална и оквирна упутства и углавном реалне илустрације; ипак, међу примјерима има и неких које пракса углавном није прихватила, као „Ајзнхауер“, „Стивнс“, „Мекбет“ (об. је Ајзенхауер, Стивенс, Макбет), а примјер „Џилиен“ који Прав. 1960 даје очигледно је омашка (по систему може бити само Џилијен, тј. као у истом пасусу наведено Вивијен).

Веома садржајну елаборацију писања имена из енглеског језика дао је у Елаб. БиХ (Радови VI) Мидхад Риђановић, коју употпуњује и прилог О. Мишеске-Томић (исти извор). Схватајући сложеност проблема, Риђановић се није повео за идејом досљедног најближег преозвучавања (трансфонемизације), него је у уводу дао сасвим умјесне ограде:

„Очито је да код таквих [већ усвојених] имена треба поштовати дугогодишњу праксу, која је њих, у једном смислу, учинила српскохрватским лексемима, па би свака промјена њихова облика значила повреду елементарног језичког осјећања... У ствари, велика већина енглеских властитих именица са иоле већом честотом употребе већ има своју устаљену фонолошку форму у српскохрватском језику, тако да нам преостаје да разрадимо принципе који би послужили за адаптацију англосаксонских имена и назива који се рјеђе јављају код нас и код којих, стога, долази до колебања, као и оних имена из енглеског језика која ће се, несумњиво, и убудуће јављати у нашем језику.”

У ствари, из досадашњег преношења енглеских имена у наш језик треба сачувати не само лексичке појаве, поједина усвојена имена, него и системске појаве колико их има, спонтано створена доминантна правила. Усвојена имена, наиме, одступајући у великој мјери од изворне фонолошке (гласовне) структуре, чине то практично редовно у корист писма, али тиме најчешће и у корист лакше препознатљивости, културолошке идентификације датог имена. Таква одступања од изговора не треба сматрати деформацијама, кварењем облика, него настојати да се у њима уочи нека законмјерност, коју онда треба и убудуће поштовати, да се не ствара јаз између обимног већ усвојеног фонда имена и његових будућих допуна.

Начелно главни принцип адаптације туђих имена — трансфонемизација, преозвучење нашим најближим еквивалентима — у досљеднијој примјени на прилагођавање енглеских имена не би нас никуд довео. Да је примјењиван, имали бисмо на примјер „Роумиоу“ или „Роумјоу“ умј. *Ромео*, „Ате“ умј. *Артур*, „Елигзанде“ умј. *Александер*, „Годн“ умј. *Гордон*, „Илизебет“ умј. *Елизабет(а)*, „Егете“ умј. *Агата*, „Чикагоу“ умј. *Чикаго*, „Оухајоу“ умј. *Охајо*, „Оуклехоуме“ умј. *Оклахома* — итд. Тај принцип може у овом случају имати само помоћну улогу, а приликом прилагођавања не треба полазити ни од саме гласовне структуре, ни од графичке, него истовремено од једног и другог.

Колико год да се енглеска гласовна структура удаљила од графичке, ипак се у типичној енглеској ономастици уочавају типични, најчешћи односи — само што вокалске вриједности зависе од неколико позиционих и прозодијских ситуација; кад бисмо их обиљежили акценатским и сличним знаковима, у много случајева био би одређен и изговор, нпр. *Rômeo*, *Chicāgō*, *Róchester*. За ра-

зумијевање спонтано извршене транскрипције биће нам потребно да условно разликујемо јаке и слабе позиције енгл. вокала, при чему под јакима подразумевамо дифтоншки изговор и дужину, а затим и кратки нагласак или полунаглашеност (секундарни нагласак), док се у slabим позицијама вокали изговарају кратко и ненаглашено, или се и сасвим губе. На вокалску боју доста утиче и сугласничко сусједство, нарочито R, а у некој мјери и W и L.

Поређење са изворном грађом показује да је лик усвојених енглеских имена врло мало резултат примања по слуху, а много више плод једног културолошког процеса, који би сад погрешно било подредити некаквој лингвистичкој технологији, заснованој на трансфонемизацији, замјени енглеских фонема нашим најближим еквивалентима. Умјесто тога треба уочити преовлађујуће законитости досадашње адаптације и настојати да се у складу с њима врши и даље усвајање имена.

У преношењу енглеског вокализма преовлађујући поступак може се овако одредити:

a. у јаким позицијама одступања енгл. изговора од писма доста утичу на нашу транскрипцију, иако са неким битним одступањима у корист писма или обједињавања замјене;

b. у slabим позицијама промјена боје енглеских самогласника условљена ненаглашеношћу и краткоћом врло мало утиче на транскрипцију, која остаје углавном ослоњена на писмо;

c. губљење самогласника у слабој позицији уважава се у нашој транскрипцији досљедно за крајње E и дјелимично за E унутар ријечи, док се други вокали по правилу преносе према писму;

d. R се преноси према писму, а најчешће и претходни самогласник, али са неким одступањима у корист e.

Може се рећи да у односу на јаки и слаби вокализам енглеска имена третирамо слично као и руска.

Имена из италијанског језика

Прав. 1960 је врло сажето дао правила транскрипције имена из италијанског језика, али се она без већих тешкоћа преносе у наш језик, захваљујући сличности гласовних система, иако постоје и поједини проблеми. У Елаб. БиХ (Радови VI) Иван Клајн је дао веома добру и исцрпну обраду, коју у цјелини можемо препоручити. Овдје, у ствари, дајемо извод из те обраде. Поред разних омашки у пракси, условљених највише несналажењем у италијанској ортографији, испољила су се углавном три битнија проблема.

a. Италијанске шумне африкате по изговору су између наших *ћ*, *ђ* и *џ*. Традицијом је створено, а у Прав. 1960 кодифико-

вано комбиновано транскрипционо рјешење, тј. ч — ђ: *Да Винчи, Пучини — Микеланђело, Бенова*. У пракси има тежњи да се и безвучни парњак замјењује нашим меким сугласником (*h*), вјероватно зато што се у свијести оних који у свом изговору имају изразито тврдо ч и џ насупрот мском *h* и *h* итал. сугласници по слуху идентификују као ближи нашим меким; старији примјер такве тежње је *Ђано* (политичар гроф *Ђано*), а новији поздрав „*ђао*” (у разг. језику). Биће, међутим, реално Клајново одређење да треба задржати постојећу комбиновану замјену, сагласно са Прав. 1960.

б. За итал. пискаве африкате — безвучно /с/ и његов звучни парњак /з/ — Прав. 1960 предвиђа једну замјену: наше ц (уз неке изузетке са з), што је сагласно са старим италијанизмима *интермецо, мецосопран* и сл. и са новијим *пицерија, пица (PIZZERIA, PIZZA)*, мада у дијалектима имамо и примања итал. /з/ као з. Реално је и овдје подржати нормирану обједињену замјену са ц.

с. Најсложеније је питање замјене итал. *І* испред вокала, које обично губи слоготворност кад није под акцентом, те је питање треба ли га преносити као *и* или као *ј*. Прав. 1960 није изричито нормирао ово питање, иако би се могло схватити да га прећутно рјешава у корист *и*. Сигурно је, међутим, да су у прилагођеном писању много обичнији облици типа *Пјетро, Пјетранђели, Пјермарини, Пјомбино, Бјанкини* (уп. и апелатив *бјанко*), *Бјондо, Бјонди, Фјоренцо, Фјорентино, Скјапарели* — него са *Пије-, Пио-, Бија-, Био-, Фио-, Скија-*. Клајн је реално уочио постојање отвореног нормативног проблема и нужност уступака писању са *ј*; као могућно рјешење сугерирао је да се *ј* умј. *І* пише кад долази иза *В, Р, F, CH, GH* (изг. *к, г*), *Т* (писање *дј* не препоручује, зато што би се у латиници бркало са *ђ*) — са изузетком завршетака *-IA, -IO* и уоб. облика *Пијемонт, Макијавели, Бијенале (бијенале)*. Да колебање у пракси заиста постоји, можемо се увјерити безмало у било ком приручнику са већим бројем транскрибованих итал. имена. На примјер, у Великом атласу света (Просвета и Младинска књига 1973) на карти Италије налазимо с једне стране *Бијела, Кијета, Пијеве, Тионе, Фабијано*, наравно и трад. *Пијемонт*, али с друге стране (у складу с Клајновом сугестијом) *Бјаска, Кјавари, Кјођа, Кјузи, Пјаве, Пјаноза, Пјаченца, Пјомбино*.

Проблем изискује и даље разматрање и тражење најпрактичнијег рјешења. И примјена Клајнове сугестије наишла би на тешкоће и отпоре, нпр. настојање да се очува *и* у суфиксима, какве имамо нпр. у именима *SEBASTIANO, SCIPIONE*. Можда би се она могла нешто сузити, рецимо да се изричита нормативна препорука о писању *ј* ограничи на почетак ријечи (*PI-, BI- . . .*), или пак да се смањи број сугласника уз које се препоручује *ј* (најприје би за испуштање дошло у обзир *Т*).